

II. Mahmud, Hacı Beşir Ağa ve Mehmed Hafid Efendi'ye ait nişan taşları

cek atış ise “zarp vurmak” denilen, sert ve kalın hedeflere yapılan atıştır. Okçuluk geleneğine göre atılan ok rekor bir uzaklığa düşerse oraya menzil taşı dikilir ve taş üstündeki kitâbede okçunun başarısı anlatılır. Okmeydanı'nda ilk defa âbide diktiiren kişi Okçubaşı Hasan Ağa'nın babası olan Bahtiyar isimli kemankeştir. Meydan-da tesbit edilmiş 132 ok âbidesinden günümüze elli beş tanesi ulaşmıştır. Bu taşlar içinde isimleri tarihe geçmiş büyük okçularla ok meraklısı sanat ve ilim adamlarının diktikleri ayak ve nişan taşları da yer almaktadır. Tozkoparan İskender, Tozkoparan Ahmed Bey, Amasyalı Şeyh Hamdullah, Şeyh Bayramî'nin diktikleri taşlardan bazıları günümüze kadar gelmiştir. Okmeydanı'nda 1000 gez (600 m.) üzerinde ok atan yirmi iki kemankeş içinde rekor 845,66 m. ile Tozkoparan Ahmed'e aittir. II. Bayezid, II. Selim, III. Ahmed, IV. Murad, III. Selim ve II. Mahmud'un diktiirdiği taşlar Okmeydanı yanında İstanbul'un çeşitli semtlerinde (Beykoz, Çamlıca, Kâğıthane, Maçka, Nişantaşı) hâlen mevcuttur. Okmeydanı bütün okçulara ve halka açık olmasına rağmen diğer alanlar yalnızca padişaha mahsustu. XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren ateşli silâhlar geçerli olmaya başlayınca Okmeydanı'nda tabanca ve tüfek atışlarıyla menziller belirlenmiş ve rekorlar kırılmıştır. Eski haritalarda, Okmeydanı'nın XVI. yüzyılda bütünüyle bâkir olan topografyasında birçok ince dere ile Pîrîpaşa ve Doymazdere isimli ana derelerin birbiriyle bağlantılı bir su şebekesi oluşturduğu görülmektedir. Beş yüzyıldan beri birçok ferman ve fetva ile mu-

hafazasına çalışılan ve tapuda hâlâ Fâtih Vakfı olarak kayıtlı olan Okmeydanı, eskiden iskân sahası dışında bırakılırken zamanla iskân sahası içine alınmış, 1950'lerden itibaren gecekondularla dolmuştur.

Türk sanatının değişen estetik akımlara göre şekillendirilen ve bu bakımdan hepsi birbirinden değişik biçimlere sahip bulunan nişan taşları son elli yıl içinde burada yayılan kaçak yapılaşmanın içinde kaybedilmiştir. Bunlardan bir kısmı kırılıp parçalanarak, bir kısmı yapıların içine gömülerek yok edilmiştir. Okmeydanı'nın tarihî dokusunu korumaya yönelik bazı girişimlerde bulunulmuşsa da sonuç alınamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 18-21; Halim Baki Kunter, *Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 1938, s. 38, 42; a.mlf., “Atıcılar Kanunnamesi”, *TV*, sy. 10 (1942), s. 255; a.mlf., “Türk Spor Mimarisine Dair”, *Güzel Sanatlar*, sy. 5, İstanbul 1944, s. 148-159; Neşet Köseoğlu, *Fatih Sultan Mehmed ve Okmeydanı*, İstanbul 1953, s. 3-12; a.mlf., “Okmeydanı'na

Dair Fermanlar ve Dikili Taşlar”, *TOK Belleteni*, sy. 132 (1953), s. 11-15; İsmail Fazıl Ayanoğlu, *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*, Ankara, ts. (Vakıflar Genel Müdürlüğü), s. 12-33; A. Süheyl Ünver, *İlim ve Sanat Bakımından Fatih Devri Notları I* (haz. İsmail Kara, *İstanbul Risaleleri içinde*), İstanbul 1995, II, 40-50; Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, Ankara 1999, tür.yer.; a.mlf., “Sultan II. Mahmud Devrinde Okçuluk”, *TEL D*, sy. 10 (1968), s. 89-102; İbrahim Atis, “Türklerin Beşyüz Yıllık Stadı: Ok Meydanı”, *Tarih Hazinesi*, sy. 6, İstanbul 1951, s. 280; Osman Öndeş, “Okmeydanı ve Nişan Taşları”, *Türkiyemiz*, sy. 18, İstanbul 1976, s. 22-26, 46; Cavit Avcı, “Okmeydanı”, *TOK Belleteni*, sy. 330 (1976), s. 12-17; Özbay Güven, “Türk Kültüründe Kaybolan Miraslarımızdan İstanbul Ok Meydanı Spor Alanı”, *Toplumsal Tarih*, III/14, İstanbul 1995, s. 14-19; Levent Elpen, “Arazi Rantının ve İşgalin Abidesi Fatih'in Vakfı Ok Meydanı”, *İstanbul*, sy. 25, İstanbul 1998, s. 20-28; Esin Demirel İşli, “Okmeydanı: Geçmiş, Bugünü ve Yapılması Gerekenler”, *Vakıf ve Kültür*, I/3, Ankara 1998, s. 28-30; Necdet İşli, “Okçular Tekkesi”, *DBİst.A*, VI, 124; a.mlf. – Esin Demirel İşli, “Okmeydanı”, a.e., VI, 125-126; Cem Atabeyoğlu, “Okçuluk”, a.e., VI, 125.

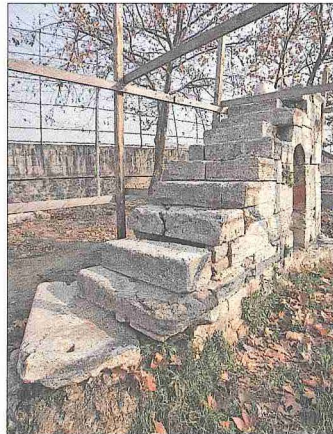

FİLİZ GÜNDÜZ

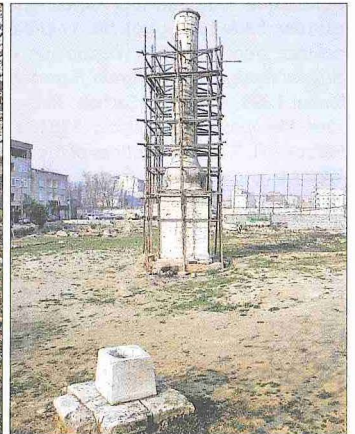
OKUR, Yaşar
(1886-1966)

Türk bestekârı, hânende.

9 Şubat 1886 tarihinde İstanbul'da Matıya'daki Sancakdar Hayreddin Sâdi Dergâhı'nda doğdu. Babası aynı dergâhın şeyhi ve Meclis-i Meşâyih üyesi Rifat Efendi, annesi Ayşe Zîşan Hanım'dır. Koca Mustafa-paşa Sıbyan Mektebi'nden sonra Etyemez'de Kurrâ Hakkı Efendi'den hıfza başladı. Hıfzını tamamlamasının ardından girdiği Dâvud Paşa Rüşdiyesi'nden mezun oldu. Defter-i Hâkânî Mektûbî Kalemî'ne önceleri stajyer olarak devam etti, ardından tayini yapıldı. Şehzadebaşı'nda Mualim İsmâil Hakkı Bey'in kurduğu Mûsiki-i Osmânî Cemiyeti'ne üye kaydedildi. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Mûsiki-i Osmânî Cemiyeti ileri gelenleriyle birlikte İtti-

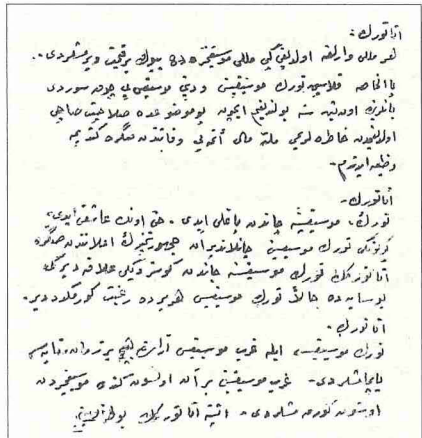
Okmeydanı Namazgâhı'nın kalıntıları ile Okmeydanı Tekkesi'ne ait minare ve kuyu bileziği

hat ve Terakkî Fırkası'nın daveti üzerine Selânik'e giderek Beyaz Kule'de konserler verdi ve orada Sanâyi-i Nefise madalyasıyla ödüllendirildi. 14 Nisan 1914'te Muzika-i Hümayun'a bağlı Hânendegân-ı Hazret-i Şehriyârî bölümüne imtihanla ve mülâzım-ı evvel rütbesiyle alındı, bu görevine üç yıl sonra Sultan Mehmed Reşad'ın emriyle başmüezzinlik de ilâve edildi. Sultan Reşad'ın ölümünün ardından Sultan Vahdeddin ve Halife Abdülmecid Efendi döneminde hânendelik ve başmüezzinlik görevlerini sürdürdü. 1924'te hilâfetin kaldırılmasından sonra Ankara'da kurulan Riyâseticumhur İncesaz Heyeti'nde yüzbaşı rütbesiyle kısım muallimliğine tayin edildi. Ankara'da Mustafa Kemal Atatürk'ün takdirini kazandı; imtihanla Riyâseticumhur İncesaz Heyeti şefliğine, Atatürk'ün emriyle de binbaşılığa terfi ettirildi. 1930'da kendi isteğiyle emekliye ayrıldı ve ölümüne kadar devam eden bu vazifeden istifa ederek ayrıldı. Aralık 1931'de ezan ve kâmeti tercüme işiyle görevlendirilen dokuz kişi arasında yer aldı. 23 Kasım 1966 tarihinde İstanbul'da vefat etti ve Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi. Muzika-i Hümayun'daki görevi sebebiyle "Muzikalı Yaşar" ve daha çok "Hâfız Yaşar" olarak tanındı.

Hâfızlığı, hânendeliği ve mevlidhanlığı ile şöhret bulan Yaşar Okur bestelediği eserlerde bu sahadaki kudretini ortaya koymuştur. Tekke hayatı içinde yetiştiğinden küçük yaşta kendini dinî mûsiki atmosferinde buldu. İçinde yaşadığı tekkenin zâkirbaşısı Aksaraylı Âmâ Hâfız Hasan Efendi'den mevlid, tevşih, ilâhi, durak; Enderunlu Hâfız Hüsnü Efendi'den mevlid; Harbiye Nezâreti Vezne Kalemi Mümeyyizi Nakşî Efendi'den rast, nihâvend, süzinak ve hicaz fasılları; Defter-i Hâkânî Nâzırı Ziyâ Paşa'dan nevâ ve nişâburek fasıllarını meşketmiş, ayrıca Muallim İsmâil Hakkı Bey'den aldığı klasik mûsiki dersleriyle de kendini yetiştirmiştir. Pürüzsüz tiz sesiyle şöhret bulan Hâfız Yaşar gazel formunun en büyük ustaları arasında anılır. Selânik'ten dönüşünden sonra Homocord plak şirketinin davetiyle doldurduğu elli plağın çok rağbet görmesi üzerine Lirfon, Orfeon, Odeon ve Columbia plaklarına 1000'i aşkın şarkı ve gazel okumuştur. Klasik mûsiki eserlerini okuduğu yirmi kadar plağı İstanbul Belediye Konservatuarı (günümüzde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı) Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Hâfız Yaşar'ın bestelerinde klasik form tekniğiyle lirik ifadenin ustaca buluştuğu görülür. Yılmaz Öztuna onun bestelediği eserlerden bir tevşih, iki ilâhi, iki gazel, bir ninni, bir mersiye ve kırk bir şarkıdan oluşan listeyi neşretmiştir (bk. bibl.). Hâfız Yaşar'ın çeşitli dergilerde yayımlanan makalelerinin bir kısmı *Atatürk'le On Beş Yıl. Dinî Hatıralar* adıyla yayımlanmış (İstanbul 1962), kendi el yazısıyla bir deftere kaydettiği hâtıraları da basılmıştır (*Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik, Riyâset-i Cumhûr İnce Saz Hey'eti Şefi Binbaşı Hâfız Yaşar Okur'un Anıları: [1924-1938]*, haz. Halil Erdoğan Cengiz, Ankara 1993). Ayrıca İstanbul'un büyük camilerinde teravih namazı esnasında okunan ilâhilerden derlediği *Ramazan-ı Şerife Mahsus Elli Yıllık Ünlü İlâhiler* (İstanbul 1963) adlı bir eseri bulunmaktadır.

Yaşar Okur'un kendi el yazısıyla hâtıratının ilk sayfası (*Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik*, s. 27)

Yaşar Okur

rinde buldu. İçinde yaşadığı tekkenin zâkirbaşısı Aksaraylı Âmâ Hâfız Hasan Efendi'den mevlid, tevşih, ilâhi, durak; Enderunlu Hâfız Hüsnü Efendi'den mevlid; Harbiye Nezâreti Vezne Kalemi Mümeyyizi Nakşî Efendi'den rast, nihâvend, süzinak ve hicaz fasılları; Defter-i Hâkânî Nâzırı Ziyâ Paşa'dan nevâ ve nişâburek fasıllarını meşketmiş, ayrıca Muallim İsmâil Hakkı Bey'den aldığı klasik mûsiki dersleriyle de kendini yetiştirmiştir. Pürüzsüz tiz sesiyle şöhret bulan Hâfız Yaşar gazel formunun en büyük ustaları arasında anılır. Selânik'ten dönüşünden sonra Homocord plak şirketinin davetiyle doldurduğu elli plağın çok rağbet görmesi üzerine Lirfon, Orfeon, Odeon ve Columbia plaklarına 1000'i aşkın şarkı ve gazel okumuştur. Klasik mûsiki eserlerini okuduğu yirmi kadar plağı İstanbul Belediye Konservatuarı (günümüzde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı) Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Hâfız Yaşar'ın bestelerinde klasik form tekniğiyle lirik ifadenin ustaca buluştuğu görülür. Yılmaz Öztuna onun bestelediği eserlerden bir tevşih, iki ilâhi, iki gazel, bir ninni, bir mersiye ve kırk bir şarkıdan oluşan listeyi neşretmiştir (bk. bibl.). Hâfız Yaşar'ın çeşitli dergilerde yayımlanan makalelerinin bir kısmı *Atatürk'le On Beş Yıl. Dinî Hatıralar* adıyla yayımlanmış (İstanbul 1962), kendi el yazısıyla bir deftere kaydettiği hâtıraları da basılmıştır (*Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik, Riyâset-i Cumhûr İnce Saz Hey'eti Şefi Binbaşı Hâfız Yaşar Okur'un Anıları: [1924-1938]*, haz. Halil Erdoğan Cengiz, Ankara 1993). Ayrıca İstanbul'un büyük camilerinde teravih namazı esnasında okunan ilâhilerden derlediği *Ramazan-ı Şerife Mahsus Elli Yıllık Ünlü İlâhiler* (İstanbul 1963) adlı bir eseri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 654; Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur? ve Mevlidhanlar*, İstanbul 1951, s. 225; Mustafa Rona, *20. Yüzyıl Türk Mu-*

sikisi, İstanbul 1970, s. 280-285; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 191-192; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgiyecileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, III, Ankara 1977, s. 197-198; Öztuna, *BTMA*, II, 155-156.

NURİ ÖZCAN

OKYANUS

Grek mitolojisindeki, üzerinde insanların yaşadığı bütün toprakları çevreleyen en-gin suların tanrısı Okeanos'tan gelen kelimenin bugünkü Arapça'da karşılığı **um-mân**, Ortaçağ İslâm coğrafyacılığında kulanılan karşılığı ise **el-bahrü'l-muhît**, **el-bahrü'l-muzlim**, **bahrü'z-zulme / zulumât** ve **el-bahrü'l-ahdardır**. Mes'ûdî, Zekeriyâ el-Kazvîni, Yâkût el-Hamevî, Şerîf el-İdrîsî, Bettânî ve İbnü'd-Delâî gibi İslâm coğrafyacılarının bu isimlendirmelerinde bir bütün kabul edilen okyanusların derin ve tehlikeli karakterleriyle oralarda hâkim olan şiddetli hava akımları rol oynamıştır.

İslâm coğrafyasındaki inanışa göre okyanus dünyanın iskân edilen bölümünü dört veya en az üç tarafından kuşatan denizdir. Mes'ûdî bu çevrelemenin sadece doğu, batı ve kuzey yönlerinde olduğunu ileri sürmüştür (*el-Tenbih ve'l-işraf*, s. 77). Kazvîni'ye göre dünyanın meskûn bölümünü yedi deniz çevrelemekte, ancak sonuncusu bunların tamamını içine almaktadır (*'Acâ'ibü'l-ma'hlûkât*, I, 204). Ya'kût ise okyanusun ayın etrafındaki hale gibi dünyayı çevrelediğini söyler (*Mu'cemü'l-büldân*, I, 344-345). Genel görüşe göre Hazar denizi gibi dış denizlerle bağlantısız olanlar hariç denizlerin tamamı okyanusla doğrudan temas halindedir. Bu sebeple günümüz coğrafya anlayışında Hazar göl kabul edilir (dünyanın en büyük gölü); ona deniz denilmesi sadece büyüklüğünden dolayıdır. Karadeniz, İstanbul Boğazı ile Marmara denizine, Çanakkale Boğazı ile Akdeniz'e ve Cebelitârik Boğazı ile Atlantik Okyanusu'na bağlanır. Bu bakımdan adı geçen denizler Atlas Okyanusu'nun iç denizleri sayılır. İslâm coğrafyacıları genelde "bahr-i zenc, bahr-i Fâris, bahr-i Rûm" gibi isimlerle adıkları iç denizlerin dünyayı çevreleyen doğu-batı su sistemlerini oluşturduğunu ileri sürmüştür (*a.g.e.*, a.y.). Kazvîni iç deniz dediği Akdeniz'in bir yakasında hıristiyanların, diğer yakasında müslümanların yaşadığını kaydeder. İç denizlerle körfezlerin sularının bütün nehirlerin boşaldığı okyanustan temin edildiği görüşü âlimlerin çoğu tarafından benimsen-